

Література:

1. Офіс Генерального прокурора України. В Україні у 2024 році кількість випадків домашнього насильства зросла на 80% [Електронний ресурс] // NV.ua. 2024. Режим доступу: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/domashnye-nasilstvo-u-genprokuraturi-povidomili-shcho-kilkist-vypadkiv-zroslo-na-80-50455671.html> (дата звернення: 16.02.2025).
2. Promin. В Україні значно зросла кількість випадків домашнього насильства [Електронний ресурс] // Promin.cv.ua. 2024. Режим доступу: <https://promin.cv.ua/2024/12/11/v-ukraini-znachno-zroslo-kilkist-vypadkiv-domashnoho-nasylystva.html> (дата звернення: 16.02.2025).
3. The Village. За 2024 рік відкрили 2,7 тисячі проваджень про домашнє насильство. Це на 5% більше, ніж у 2023-му [Електронний ресурс] // The Village. 2024. Режим доступу: <https://www.village.com.ua/village/life/edu-news/358287-za-2024-rik-vidkrili-nbsp-2-7-nbsp-tisyachi-nbsp-provazhzen-pro-domashne-nasilstvo-tse-na-nbsp-5-bilshе-nizh-u-2023-mu> (дата звернення: 16.02.2025).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-487-3-14>

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА КВАЛІФІКАЦІЯ НАСИЛЬСТВА В СІМ'Ї ТА НАСИЛЬСТВА ЗА ОЗНАКАМИ СТАТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Дрижакова Діна Юріївна

<https://orcid.org/0009-0004-7585-5860>

*аспірантка кафедри кримінально-правової політики
та кримінального права,*

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Проблема насильства в сім'ї набула особливої актуальності в Україні, де триває війна, яка, на жаль, сприяє зростанню рівня насильства.

Протидія домашньому насильству є важливим засобом для побудови безпечного та демократичного суспільства. Український законодавець з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція), ратифікованої Україною 20 червня 2022 року, вніс низку змін до національного законодавства, щодо протидії домашньому насильству.

Відповідно до пункту 3 частини 1 статті 1 Закону України "Про запобігання та протидію домашньому насильству" домашнє насильство – діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що ї постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь.

Основним безпосереднім об'єктом злочину є здоров'я особи. Додатковим факультативним його об'єктом можуть виступати воля, честь і гідність особи, її психічна недоторканність.

Об'єктивна сторона характеризується застосуванням фізичного, психологічного або економічного насильства. Відповідно до законодавчого визначення, такі види насильства призводять до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи.

Насильство – застосування сили до кого-небудь; примусовий вплив на когось, щось.

Фізичне насильство – форма домашнього насильства, що включає ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне позбавлення волі, нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіяння смерті, вчинення інших правопорушень насильницького характеру.

Психологічне насильство – форма домашнього насильства, що включає словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи.

Економічне насильство – форма домашнього насильства, що включає умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації, заборону працювати, примушування до праці, заборону навчатися та інші правопорушення економічного

характеру (стаття 1 Закону України "Про запобігання та протидію домашньому насильству").

У постанові ККС ВС від 25 лютого 2021 року у справі № 583/3295/19 (провадження № 51–6189км20) міститься висновок про те, що закінченим домашнє насильство вважається з моменту вчинення хоча б однієї із трьох форм насильства (фізичного, психологічного чи економічного) втретє, у результаті чого настав хоча б один із вказаних в законі наслідків.

В статті 126-1 Кримінального кодексу України застосовуються поняття, визначення яких дано в Законі України "Про запобігання та протидію домашньому насильству". Однак, протиставляючи поняття "домашнє насильство" в статті 126-1 та у Законі, в першому випадку ми не бачимо такої складової як "сексуальне насильство".

Отже, складовими об'єктивної сторони є фізичне, психологічного або економічне за виключенням сексуального насильства.

Суб'єкт злочину – спеціальний (член подружжя чи колишнього подружжя або інша особа, яка перебуває у сімейних або близьких відносинах).

Сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки.

Подружжя вважається сім'єю і тоді, коли дружина та чоловік у зв'язку з навчанням, роботою, лікуванням, необхідністю догляду за батьками, дітьми та з інших поважних причин не проживають спільно (стаття 3 Сімейного кодексу України).

Близькі особи – члени сім'ї особи, а також чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний та двоюрідний брати, рідна та двоюрідна сестри, рідний брат та сестра дружини (чоловіка), племінник, племінниця, рідний дядько, рідна тітка, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, зять, невістка, тесть, теща, свекор, свекруха, батько та мати дружини (чоловіка) сина (дочки), усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням зазначеної особи.

Визначення поняття "близькі особи" наведено лише у статті 1 Закону України "Про запобігання корупції".

Суб'єктивна сторона характеризується умислом та систематичністю.

Законом України від 6 грудня 2017 року № 2227-VIII «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» доповнено Кримінальний кодекс України

(далі – КК України) новими положеннями, в яких передбачено, зокрема, такі склади кримінальних правопорушень, як домашнє насильство, а також внесені відповідні зміни до Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України). Зокрема, у КК України з'явилась нова ст. 126-1 «Домашнє насильство»; у ст. 91-1 КК України передбачено інститут обмежувальних заходів щодо осіб, які вчинили домашнє насильство; у ч. 1 ст. 67 КК України доповнено перелік обтяжуючих обставин новим пунктом 6-1, відповідно до якого, обставиною, що обтяжує покарання, є вчинення злочину щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах» тощо.

Низка питань, які були дискусійними в контексті кваліфікації дій як домашнього насильства стали предметом аналізу у постановах Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду.

Про це йдеться в постанові об'єднаної палати ККС ВС від 12 лютого 2020 року у справі № 453/225/19 (провадження № 51-4000кмо19) [1].

Домашнє насильство як соціально-правовий феномен охоплює наступні характеристики: це протиправний, умисний фізичний та/або психологічний вплив однієї особи на іншу; вчиняється шляхом фізичного, психологічного, сексуального економічного насильства або кібернасильства; вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа; одна із сторін зазвичай відноситься до певної вразливої групи або/та знаходиться у вразливій ситуації (наприклад, неповнолітні діти, непрацездатні батьки, вагітні жінки); насильство вчиняється на основі конкретної ролі особи в аспекті особистісних відносин; таким впливом одна особа, серед іншого, намагається встановити або утвердити контроль над іншою особою, змусити її до певного напрямку поведінки; таким насильством заподіюється різного роду шкода або створюється реальна загроза заподіяння такої шкоди [2].

Обов'язковою ознакою кримінального правопорушення, передбаченого ст. 126-1 КК, є систематичність вчинення насильства, тобто повторюваність його епізодів протягом певного часу, з огляду на що будь-які попередні епізоди домашнього насильства входять до предмета доказування обвинувачення за ст. 126-1 КК. Якщо діяння є тотожними та були об'єднані єдиним умислом, не становлять двох окремих складів злочину, передбаченого ст. 126-1 КК, а є епізодами одного

триваючого кримінального правопорушення, нові епізоди такого насильства під час розслідування цього злочину не обов'язково вимагають внесення нового запису до ЄРДР, говорить у Постанові Верховного Суду від 21.12.2021 у справі № 236/2450/20.

КПК не передбачає необхідності доведення факту домашнього насильства певним видом доказів зазначається у Постанові Верховного Суду від 14.06.2022 у справі № 585/3184/20. Діяння і наслідки, зазначені в ст. 126-1 КК, підлягають доказуванню та оцінюванню з огляду на положення статей 84, 92, 94 КПК. Систематичність як ознака складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 126-1 КК, може бути підтверджена попереднім притягненням особи до адміністративної відповідальності не менше двох разів за вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 173-2 КУпАП. Попереднє притягнення особи до адміністративної відповідальності за вчинення домашнього насильства за умови подальшої повторюваності протиправних дій щодо певної потерпілої особи чи осіб і настання конкретних наслідків, визначених законодавцем як більш тяжкі, ніж ті, що зазначені в КУпАП, не свідчить про подвійне притягнення особи до юридичної відповідальності одного виду за те саме правопорушення [3].

Звісно, неможливо передбачити всі можливі ситуації, що виникають у сфері домашнього насильства. Однак, завдяки роз'ясненням Верховного Суду, ми вже маємо чітке розуміння ключових аспектів кримінально-правової оцінки цього явища. Суд висловив свою позицію щодо:

- Систематичності насильства: Верховний Суд підкреслив, що для кваліфікації дій як домашнього насильства необхідна систематичність, тобто повторюваність епізодів. Це означає, що поодинокі випадки насильства можуть не підпадати під дію статті 126-1 КК України.

- Видів насильства: Суд роз'яснив, які саме дії можна вважати фізичним, психологічним та економічним насильством. Це допомагає правоохоронним органам та судам правильно кваліфікувати дії кривдників.

- Доказування насильства: Верховний Суд зазначив, що доказування домашнього насильства може здійснюватися різними способами, а не лише певними видами доказів. Це розширює можливості для захисту прав потерпілих.

- Впливу воєнного стану: Хоч безпосередньо в постановах ВСУ не має прямого роз'яснення стосовно впливу воєнного стану, але зрозуміло, що суди повинні враховувати контекст в якому скоєно злочин.

Отже, на сьогоднішній день ми маємо надійну основу для правової оцінки домашнього насильства. Проте, звичайно, розвиток суспільства та поява нових форм насильства можуть вимагати подальшого вдосконалення законодавства та судової практики.

Література:

1. Тичина Д.М. Запобігання домашньому насильству в Україні : монографія. Київ : «Видавництво Людмила», 2023. 612 с.

2. Антонюк Наталія, Ліхолетова Юлія. Домашнє насильство: практика Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду. URL: <https://sud.ua/uk/news/blog/265517-domashnye-nasilstvo-praktika-kasatsiynogo-kriminalnogo-sudu-u-skladi-verkhovnogo-sudu> (дата звернення: 03.03.2025).

3. Степаненко Оксана Василівна. «Теорія і практика кримінально-правової охорони особи від домашнього насильства». URL: <https://dspace.onua.edu.ua/items/3b542816-4b4a-4eff-b62b-2f4c19f79c97> (дата звернення: 03.03.2025).

4. Кримінальна відповідальність за вчинення домашнього насильства. URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Кримінальна_відповідальність_за_вчинення_домашнього_насильства (дата звернення: 03.03.2025).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-487-3-15>

ПРАВОВІ ДЖЕРЕЛА ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Дума Володимир Васильович

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Міжнародний економіко-гуманітарний університет

імені академіка Степана Дем'янчука

м. Рівне, Україна

Російська агресія, триває фактично з 2014 року, серед іншого, відчутно загострила проблематику домашнього насильства. Як відзначають дослідники, «унаслідок повномасштабного вторгнення рф на територію України відбулося суттєве руйнування укладу життя усього населення нашої держави, різко змінились економічні умови та спроможність людей, їх соціальні ролі та взаємовідносини, у тому